

Єремєєва В.М., Толстова О.В. До проблеми формування культури особистості в контексті гуманітаризації освіти // Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 227-230.

УДК 37.091.2 : 172.16

В. М. Єремєєва,
кандидат педагогічних наук, доцент;
О. В. Толстова,
аспірантка кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ОСВІТИ

Проаналізовані шляхи формування культури особистості як перспективного напрямку гуманітаризації сучасної освіти. Виділені особливості використання педагогічних технологій, що передбачають залучення учнів до загальнолюдських цінностей та орієнтуються на розкриття їх духовності.

Проанализированы пути формирования культуры личности как перспективного направления гуманитаризации современного образования. Выделены особенности использования педагогических технологий которые предусматривают привлечение учащихся к общечеловеческим ценностям и ориентируются на раскрытие их духовности.

The article analyzes the ways of creating culture of the personality as a perspective direction of the humanization of modern education. Underlining the main features of using pedagogical technologies which focus on involve students to universal values and disclosure of their spirituality.

Соціокультурні зміни в сучасному суспільстві, обумовлені зростанням значущості людського фактору, посилили науковий

інтерес до проблеми взаємодії і взаємопроникнення різних культур в освітній простір. Важливим принципом при цьому, як зазначено у Законі України "Про освіту", Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, "Концепції загальної середньої освіти", виступає гуманітаризація, метою якої є всебічний розвиток особистості на основі засвоєння та використання гуманітарного знання як важливого засобу гуманізації життя.

У зазначеному контексті перспективним напрямом виступає проблема формування гуманітарної культури особистості, яка передбачає розвиток духовних потреб людини, її світогляду, розуміння місця і ролі в суспільстві.

Істотний внесок у розвиток теорії гуманітарної культури зробили дослідження Г. О. Балла, Т. Г. Браже, О. С. Запесоцького, В. О. Слас-тьоніна, Є. М. Шиянова та інших вчених. Гуманітаризацію освіти як процес її культуралізації розглядали зарубіжні вчені (А. Г. Антіп'єв, О. В. Немирович, І. М. Орешников, Л. П. Шеїна). На важливості гуманітарної культури як засобу гуманітаризації освіти зазначають вітчизняні науковці (С. Гончаренко, І. А. Зязюн, Ю. Мальований, З. І. Слепкань).

Шляхи формування гуманітарної культури особистості як перспективного напрямку гуманітаризації сучасної освіти є метою статті.

Проблема гуманітарної культури особистості пов'язується дослідниками зі зміною характеру взаємодії між вчителем та учнями, організацією діалогу та рефлексії у освітньому процесі (М. М. Бєрулава [2, с. 9], Г. О. Балл [1, с. 52]); з прийняттям особистісно-орієнтованих принципів, наповненням змісту освіти антропологічним матеріалом (Т. Г. Браже [3, с. 70]); з засвоєнням системи гуманістичних цінностей, що складають основу гуманітарної культури (Є. М. Шиянов [7, с. 21], В. О. Слас-тьонін [6, с. 16]); з урахуванням в межах культуроцентристської освітньої парадигми специфіки і виховного потенціалу вітчизняної гуманітарної культури (О. С. Запесоцький [7, с. 18]).

За таких підходів до розуміння даної проблеми, ефективно формування гуманітарної культури особистості забезпечується в процесі активної, продуктивної, особистісно-значущої навчально-пізнавальної діяльності, заснованої на відносинах гуманності, співробітництва, партнерства. Важливим шляхом стає використання інноваційних технологій, що враховують індивідуальні особливості

школяра, сприяють становленню комплексу гуманістичних особистісних якостей та направлені на організацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учителем та учнем.

Окреслимо технології, зміст навчання в яких, на нашу думку, орієнтується на розкриття духовності та передбачає залучення учнів до гуманітарної культури як цілісного соціального феномену: "Культуровиховуюча технологія диференційованого навчання за інтересами дітей" (І. М. Закатова), "Школа-парк" (М. О. Балабан), "Технологія імовірнісної освіти" (О. М. Лобок), "Технологія авторської школи самовизначення" (О. Н. Тубельський), "Діалог культур" (В. С. Біблер, С. Ю. Кур-ганов).

Особливістю змісту "Культуровиховуючої технології диференційованого навчання за інтересами дітей" (І. М. Закатова) є побудова матеріалу на основі його диференціації за інтересами (поглиблення, профілі, факультативи, клубна діяльність) як головної мотиваційної бази навчання. Різноманітність культурологічних напрямків диференціації передбачає наявність учбових відділень: образотворчого мистецтва, морально-патріотичного виховання, прикладної творчості, музичної, екологічної, мовної, фізичної й математичної культур [5, с. 90–94].

В основу технології "Школа-парк" (М. О. Балабан) покладено ідею розвитку особистості до найвищого індивідуального потенціалу шляхом власного вибору предмету пізнання. Формуванню гуманітарної культури школярів сприяє робота студій (кухонні, авторемонтні, столярні, торгові, спортивні, комп'ютерні та ін.) [5, с. 250–252].

Реалізація "Технології імовірнісної освіти" (О. М. Лобок) передбачає застосування імовірнісного підходу до навчального процесу, побудованого на мистецтві вчителя утримувати широкий культурний простір за рахунок діалогу, врахування дитячих думок, ідей учнів. У контексті даного підходу формується авторська позиція учня в культурі, відбувається розвиток потреби в самореалізації у різних сферах і формах культури, перш за все в лінгвістиці та математиці. Зміст освіти у технології спрямований на максимальну активізацію дитини до самостійного руху в просторі культури завдяки проблемам, створеним учителем [5, с. 157–159].

"Технологія авторської школи самовизначення" (О. Н. Тубельський) передбачає використання таких форм занять, як "занурення" та майстерні (студії). Зокрема, під час "міжпредметних занурень"

вчителі працюють над одними поняттями або універсальними вміннями протягом декількох днів. Треба зауважити, що тема, види робіт, критерії оцінювання, темп просування, форма заліку розробляються разом зі школярами. Іншою формою організації навчальної діяльності є майстерня або студія, де здійснюється передача способів наукової, трудової, художньо-творчої та іншої діяльності від майстра до учня, якою керує вчитель або запрошений фахівець [5, с. 248].

У технології "Діалог культур" (В. С. Біблер, С. Ю. Курганов) реалізується культурологічна спрямованість змісту соціогуманітарних дисциплін, що відіграють важливе значення у формуванні гуманітарної культури особистості. У даній системі діалог є не тільки засобом навчання, а й її сутнісною характеристикою, що визначає мету та зміст системи. Її метою є формування діалогічної свідомості учнів та оновлення предметного змісту за допомогою поєднання різних культур, форм діяльності та змістових спектрів.

За такого підходу, зі зміною класу відбувається відповідно зміна культур, що розглядаються крізь призму сучасності. Поширення даної ідеї на весь навчально-виховний процес дозволяє глибше ознайомитися з особливостями культури та мислення кожної епохи, що сприяє отриманню цілісного уявлення про світ, яке зберігається та може поглиблюватися впродовж всього життя [5, с. 124–127].

Таким чином, сутністю запропонованих технологій є їх спрямованість на формування гуманітарної культури особистості, що досягається за допомогою побудови діалогу між учасниками навчально-виховного процесу, насичення матеріалу духовним, моральним й загальнокультурним змістом. Вважаємо, що використання представлених технологій в навчальній діяльності може бути ефективним шляхом формування гуманітарної культури особистості, що сприятиме підвищенню якості освітнього процесу з позицій гуманітаризації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Г. О. Балл. – К.-Рівне : Видавець Олег Зень, 2007. – 172 с.
2. Берулава М. Н. Состояние и перспективы гуманизации образования / М. Н. Берулава // Педагогика. – 1996. – № 1. – С. 9–12.

3. Браже Т. Г. Из опыта развития общей культуры учителя / Т. Г. Браже // Педагогика. – 1993. – № 2. – С. 70–75.

4. Запесоцкий А. С. Образование : философия, культурология, политика / А. С. Запесоцкий. – М. : Наука, 2002. – 456 с.

5. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособие / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.

6. Слостенин В. А. Гуманитарная культура специалиста / В. А. Слостенин // Магистр. – 1991. – № 1. – С. 16–25.

7. Шиянов Е. Н. Развитие личности в обучении : учеб. пособие для студентов педагогических вузов / Е. Н. Шиянов, И. Б. Котова. – М. : Академия, 1999. – 288 с.